

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 5, Number 309 (2016), 54 – 58

N. B. Tauykelov

Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
nur-doit@mail.ru

**ORDER OF FORMATION AND MANAGEMENT OF LOCAL
EXECUTIVE BODIES**

Abstract. In our country joint operation of NSC, Departments of IA, regional prosecutor's office, regional court is organized for the purpose of protection of legitimate interests, freedom and rights of legal entities and individual persons.

The first deputy of akim of region supervises issues for the control and distribution of works of the entities in the sphere of rendering services: trade, transport and telecommunications, public procurements, construction, architecture and effective development of construction industries in regions, carrying out exploration and surveying works in the territory of the region, reconstruction and start-up of local transport roads, support and development of an entrepreneurship.

He directs services of managements on infrastructure and public procurements, and also the relevant managements on support and development of an entrepreneurship, management of a construction, architecture and a construction in regions.

Keywords: industry, power, village, infrastructure, statistics, body, state.

Н.Б.Тәуекелов

әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы қаласы

**ЖЕРГІЛІКТІ АТҚАРУШЫ ОРГАНДАРДЫҢ ҚҰРЫЛУ
ТӘРТІБІ МЕН ОНДАҒЫ ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ**

Аннотация. Біздің елімізде заңды және жеке тұлғалардың заңды мүдделерін, бостандығы мен құқығын қорғау үшін ҰҚК, ШБ департаменттерімен, облыстық прокуратура, облыстық сотпен бірлесе жұмыс істеуді ұйымдастырып, оңды жолға қояды.

Облыс әкімінің бірінші орынбасары қызмет көрсету саласындағы кәсіпорындардың жұмысын бақылау және үйлестіру мәселелері: сауда, көлік және телекоммуникация, мемлекеттік сатып алу, құрылыс, сәулет және аймақтарда құрылыс салу салаларын тиімді дамыту, облыс аумағында геологиялық барлау және іздестіру жұмыстарын жүргізу, жергілікті маңызы бар көлік жолдарын қайта құру және іске қосу, кәсіпкерлікті қолдау және дамыту жұмыстарына жетекшілік жасайды.

Инфрақұрылым және мемлекеттік сатып алу жөніндегі, сондай-ақ кәсіпкерлікті қолдау және дамыту жөніндегі тиісті басқармалардың, құрылыс, сәулет және аумақтарда құрылыс салу басқармасының қызметтеріне басшылық жасайды.

Түйін сөздер: индустрия, энергетика, село, инфрақұрылым, статистика, орган, мемлекет.

Жергілікті атқарушы органдардың тиімді жүйесін құру мақсатында біртұтастықпен басқарушылық талаптарының бұлжымай орындалуы жағдайында атқарушы биліктің түрлі деңгейлері арасындағы қызметтер аясын, функциялары мен жауапкершіліктерін нақты ажыратуды қамтамасыз ететін заңдарды одан әрі жетілдіріп, сонымен бірге жергілікті мемлекеттік басқарудағы атқарушы органдардың тиімді, әрі толық қуатында жұмыс жасауы үшін жағдайлар туғызу Қазақстан Республикасының құқықтық саясат тұжырымдамасының негізгі бағыттарының бірі болып танылады.

Демек, жергілікті атқарушы органдардың жүйелі бағынысындағы құқықтық реттелудің ақаулықтарын әлі де болса толықтыруды және оны қоғамдық қатынастардың маңызды салаларына тереңдетуді қолға алудағы атқарушылық заңнаманы жүйелеу оның барлық үш нысанын қолдану: инкорпорациялау, кодификациялау және консолидациялау арқылы жүзеге асырылуы керек [1].

Мемлекетті, оның ішінде әкімшілік-аумақтық бөліністі оздыратын да, тоздыратын да ондағы билік иелері - жергілікті атқарушы органдар деушілер табылады. Дегенмен демократия, өзін-өзі басқарушылық жүйесін қолға алу керек деп жүз жерден айкай көтерсек те елді тойындырып, киіндіретін шаруаның жұмысын үйлестіріп, оларды ұйымдастырып отыратып жергілікті атқарушы органдардың жөні бөлек.

Республикамызда алғашында жергілікті атқарушы орган – әкімшілік деп аталды. Әкімшіліктің басшысы болып табылатын әкім Республика Президентінің жергілікті жердегі тікелей сенім білдірген заңды өкілі болып есептелді.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалар мен астананың әкімдерін бүгінде қызметке Премьер-министрдің ұсынысы бойынша Республика Президентін тағайындайды. Өзге әкімшілік-аумақтық бөліністердің әкімдерін олар жөнінде жоғары тұрған әкімдер тағайындай алады. Заң бойынша облыстар, республикалық маңызы бар қалалар мен астана әкімдерінің өкілеттігі республиканың жаңадан сайланған Президенті қызметке кіріскен кезде тоқтатылады деп танылғанымен, тиісті әкімшілік-аумақтық бөлініске жаңа әкім тағайындалғанша бұрынғы әкімдер өз қызметін жалғастыра бермек [2].

Әкімият басшыларының орынбасарлары тиісті әкімият басшысы белгілеген өкілеттілік міндеттерді бөлуге сәйкес қызмет атқарады. Жергілікті атқару органына басшылық жасайтын облыс әкімі, облыс әкімінің орынбасарлары мен облыс әкімі аппаратының жетекшісі арасындағы қызмет міндеттерін бөлісе отырып, қызмет атқару функциясы жергілікті атқарушы органның басшы құрамының құрылу тәртібінің негізін құрайды.

Мәселен, облыс әкімі Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің өкілі ретінде облыс аймағында жалпы мемлекеттік саясатты жүзеге асырады. Қазақстан Республикасы Конституциясы мен Заңдарының, Президент Жарлықтары мен Үкімет актілерінің бұлжымай орындалуын қамтамасыз етеді.

Мемлекеттік қызмет жөніндегі заңдылыққа сәйкес өз қарамағындағы жергілікті атқарушы органдар мен облыс әкімі аппаратының салалық бөлімше басшыларын, қала мен аудан әкімдерін қызметке тағайындайды немесе қызметінен босатады.

Облыстық мемлекеттік ұйымдар мен мекемелерінің қызметіне жалпы басшылық жасайды. Облыс аумағында орналасқан Қазақстан Республикасы ведомстволары мен министрліктерінің аймақтық органдарының жұмысын үйлестіреді.

Облысты дамыту мәселелері жөніндегі Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлықтары мен Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулыларын, жоғары тұрған мемлекеттік органдардың директивалық құжаттарын таратуда Қазақстан Республикасы Президентінің әкімшілігі мен Үкіметпен бірлесе жұмыс жасайды.

Заңды және жеке тұлғалардың заңды мүдделерін, бостандығы мен құқығын қорғау үшін ҰҚК, ІІБ департаменттерімен, облыстық прокуратура, облыстық сотпен бірлесе жұмыс істеуді ұйымдастырып, оңды жолға қояды.

Облыс әкімінің бірінші орынбасары қызмет көрсету саласындағы кәсіпорындардың жұмысын бақылау және үйлестіру мәселелері: сауда, көлік және телекоммуникация, мемлекеттік сатып алу, құрылыс, сәулет және аймақтарда құрылыс салу салаларын тиімді дамыту, облыс аумағында геологиялық барлау және іздестіру жұмыстарын жүргізу, жергілікті маңызы бар көлік жолдарын қайта құру және іске қосу, кәсіпкерлікті қолдау және дамыту жұмыстарына жетекшілік жасайды.

Инфрақұрылым және мемлекеттік сатып алу жөніндегі, сондай-ақ кәсіпкерлікті қолдау және дамыту жөніндегі тиісті басқармалардың, құрылыс, сәулет және аймақтарда құрылыс салу басқармасының қызметтеріне басшылық жасайды.

Бас мердігерлік және қосалқы мердігерлік ұйымдарының, жобалау ұйымдарының, құрылыс индустриясы кәсіпорындарының мемлекеттік сараптау, мемлекеттік құрылысты лицензиялау және сәулет құрылысын бақылау, салық полициясы, кеден, почта байланысы, қорғаныс (әскери) комиссариаты, әскери гарнизон, әділет басқармасы, қозғалмайтын мүлік орталықтары, стандарттау,

метрология және сертификат, жер қыртысын қорғау жөніндегі мемлекеттік қадағалау инспекциясы өкілдігінің жұмыстарын үйлестіріп отырады[3].

Облыс әкімінің орынбасары Үкіметің алдағы таяу жылдарға арналған бағдарламасын орындау жөніндегі облыс әкімінің жұмыс жоспарын жүзеге асыру, экономикалық реформаға басшылық, ағымдағы және индикативті жоспарларды жасау, болжам жасау және қаржыландыру, баға, несие, есеп тәртібі, ақша айналымы, жалақы, құнды қағаздар рыногын қалыптастыру мәселелерін өз қарауына алады.

Жергілікті бюджеттің бюджеттен тыс және басқа да қорлардың қаржыларын жинау мен жұмсауға бақылау жасайды және оны талдайды. Қаржы, экономика, еңбек және тұрғындарды әлеуметтік қорғау департаменттерінің жұмысына басшылық жасайды.

Салық комитетінің, статистика және талдау, қазынашылық, банктер, мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы, зейнетақы және мемлекеттік әлеуметтік жәрдемақы тағайындау жөніндегі өкілдігі жұмысын үйлестіріп отырады. Бұған қоса, оның қарауына өнеркәсіп саласын қалыптастыру және тиімді дамыту, энергетика кешені, газ және коммуналдық шаруашылық, санация, жарамсыз кәсіпорындарды тарату және банкротқа жіберу, тұрғындарды еңбекпен қамту мәселелері жатады.

Индустрия, энергетика және коммуналдық шаруашылық департаменттерінің жұмыспен қамту басқармасының жұмыстарына бақылау жасайды. Меншік нысанына қарамастан өндіріс орындарының, облыстағы жылу-энергетика кешені мен коммуналдық шаруашылықтың жұмысын үйлестіреді.

Облыстық әкімнің келесі орынбасарына ішкі саясат, ұлтаралық келісім, тіл саясаты, әлеуметтік мәдени сала бағдарламасын дайындау және жүзеге асыру мәселелері беріледі.

Сонымен қатар мемлекет басшысының және Үкіметтің ішкі және сыртқы саясатын түсіндіру жөнінде партиялармен, қоғамдық бірлестіктермен, діни конфессиялармен, шығармашылық одақтармен, ұлттық-мәдени орталықтармен жұмыс жүргізу, әлеуметтік саяси жағдайларды болжау және реттеу, мекемелердің жұмыс істеу механизмін қалыптастыру және әлеуметтік қарама-қайшылықтарды болдырмау мәселелері жүктелген.

Гендерлік саясатты жүргізу, салауатты өмір салтын қалыптастыру, туберкулезбен, сары аурумен күрес бағдарламасын жүзеге асыруға бақылау жасайды. Оқушыларды ыстық тамақпен қамтамасыз ету, балалардың мектепке баруын, әскер жасына дейінгі және әскерге шақырылған жастармен жұмысты қадағалайды.

Білім, спорт және дене тәрбиесі департаменттерінің, денсаулық сақтау, мәдениет және жастар ісі жөніндегі басқармалардың, архив пен құжаттама бөлімінің, отбасы және әйелдер ісі жөніндегі комиссиялардың, тұрмысы нашар азаматтарды қолдау қорларының жұмысына басшылық жасайды.

Ақпарат және қоғамдық келісім басқармасының, СЭС-тің, баспаханалар мен ғылыми мекемелердің, жоғары және орта арнаулы оқу орындарының, бұқаралық ақпарат құралдарының, ономастика, кәметке толмаған жастар, нашақорлық, маскүнемдік пен алкоголизммен күрес жөніндегі облыстық комиссиялардың жұмысын ұйымдастырады[4].

Облыс әкімінің тағы бір орынбасары агроөнеркәсіп кешені және халықты азық-түлікпен қамтамасыз ету, ауыл шаруашылығы өндірісін дамыту, ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу мен босату, қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды тиімді пайдалану мәселелерімен айналысады.

Селодағы реформаны тереңдету, ауыл шаруашылығы құрылымдарын қаржылай сауықтыру, шаруа (фермер) шаруашылығын дамыту, маркетингтік қызмет, машина-технологиялық станция, азық-түлік көтерме сауда базарының жұмыстарын қадағалайды, ауыл шаруашылығы тауарын өндіруші одақтар мен ассоциациялардың жұмысын реттейді. Ауыл шаруашылығы департаменті мен жер инспекциясының қызметіне басшылық жасайды.

Қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстар басқармасының, орман, балық және аңшылық шаруашылығының жұмыстарын үйлестіреді. Өсімдіктер мен жануарлар әлеміне, жер ресурстарын басқару жөніндегі комитетке, облыстық және аймақтық ғылыми-зерттеу институттары мен ауыл шаруашылық мақсатындағы стансаларға, гидрометеорология орталығына және агроөнеркәсіп кешенінің басқа да ұйымдарына мемлекеттік бақылау жасау тапсырылған.

Шет елдерден инвестиция тарту, кәсіпорындарды шетелдік фирмаларға сырттай басқаруға беру, сыртқы экономикалық байланыстарды дамыту, бірлескен кәсіпорындардың жұмыс тиімділігін қамтамасыз ету, шекара әскерлерін орналастыру мен өзара іс-қимылын, миграциялық

және демографиялық процестерді реттеу, туризм инфрақұрылымын дамыту мәселелерін ұйымдастыру, сыртқы экономикалық байланыс және инвестиция, туризм қатынастарына тиісті басқармалардың, коммуналдық меншік және активтерді басқару жөніндегі департамент жұмысына басшылық жасайды. Төтенше жағдайлар жөніндегі басқарма, миграция мен демография жөніндегі құзырлы органдар жұмысын үйлестіріп отырады.

Ал, облыс әкімі аппаратының жетекшісі облыс әкімінің қызметін қамтамасыз ету үшін бөлімдер мен аппараттың өзге де құрылымдық бөлімшелерінің жұмысын ұйымдастырады, нормативті актілер мен директивалық құжаттардың орындалуына бақылау жасайды.

Мемлекеттік қызмет туралы заңға сәйкес облыс әкімі тағайындайтын кадрларды зерттеп, оған ұсыныс енгізеді. Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің нормативтік актілерін, облыс әкімінің шешімдері мен әкімдерін орындамаған мемлекеттік қызметкерлерге тәртіптік шара қолданады. Жақсы жұмысымен көзге түскендерді көтермелеуге материалдар дайындайды.

Облыс әкімінің облыстық мәслихатпен, қала, аудан әкімдерімен, облыс әкімшілігінің құрылымдық бөлімшелермен, министрліктер мен ведомстволардың аймақтық органдарымен өзара іс қимылын қамтамасыз етеді [5].

Мемлекеттік қызметкерлерді даярлау және қайта даярлау жөніндегі орталықтың жұмысына басшылық жасайды.

Мұнда әкімшілік басшысы қызмет орнында уақытша болмаған немесе оның өз міндеттерін атқаруы мүмкін болмаған жағдайда оның өкілеттігін бірінші орынбасары жүзеге асырады. Әкімшілік басшыларының орынбасарларын жергілікті әкімшілік басшылары тағайындайды және қызметтен босатады.

Әкімшілік-аумақтық бөліністегі бөлімдер мен басқармалар жергілікті әкімшіліктің мамандандырылған басқарушы органдары болып табылады. Олар тиісті мәслихаттардың, жергілікті әкімдердің, жоғары тұрған органдардың басқару салалары мен бағыттаушы нұсқаулары аясындағы шешімдерін орындау жөнінде қызмет етеді.

Қызмет аппаратының бөлімшелерінен айырмашылығы – бөлімдер мен басқармалар тиісті мәслихатқа және жергілікті әкімдерге бағындырылған тиісті салалардың мекемелерін, ұйымдарын, кәсіпорындарын басқаруды жүзеге асырады, әрі өз құзыреті шетінде әкімшілік қызмет жүргізеді.

Бөлімдер мен басқармалар өкілеттілігінің көпшілігі жергілікті әкімдер құзыретінің іске асырылуымен тікелей байланысты жүргізілуді мақсат тұтады. Сондықтан олардың қызметін тиісті жергілікті әкімнің басқару саласындағы қызметінің нысаны ретінде қарастыруға болады. Сонымен бірге өз кезегінде жергілікті мемлекеттік басқару органдарының бет-бейнесін көрсететін бөлімдер мен басқармалар тиісті министрліктердің және республика ведомстволарының жүйесіне кіреді.

Облыстық және ірі қалалардағы жергілікті атқарушы органдардың салалық басқару аппараты мейлінше сан салалы болып келеді. Аудандық, аудандарға бағынышты қалалық атқарушы органдар аппаратының шағын болуын ескере отырып, қызмет саласына қарай бөлімдері, басқармалар мен өзге де бөлімшелерді мынандай негізгі жіктемеде топтастырып қарау керек: өндіріс саласы (мысалы, жергілікті өнеркәсіп, күрделі құрылыс, сәулет-құрылыс және басқа бөлімдері мен басқармалары); халыққа қызмет көрсету (экономика, денсаулық сақтау, еңбек және жұмыспен қамту, білім беру, халықты әлеуметтік қорғау және т.б. бөлімдері немесе басқармалары); құқық тәртібін және азаматтардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету (ішкі істер, әділет бөлімдері мен Органдары, АХАЖ, нотариат Органдары және басқалар) [6].

Бағамдап қарасақ, әрбір жергілікті атқарушы органдардың құрылу тәртібіне қарай, оның құрамын жасақтауда оған басшылық жасайтын лауазымды тұлға ұйымдастырушылық қабілеті мол басқарушылық маманға тән қасиетімен ерекшеленуі тиіс. Басқарушы тұлғаға ең алдымен көпшілікті өзіне сендіретін, айтқанына көндіре алатын бедел керек. Сол арқылы жұрт оны қапысыз мойындайды.

Ал, басқарудағы іскерлік бедел бұйрықпен немесе пәрменмен келмейді, ол білімі мен іскерлігін, қабілет-қасиетін, жанашырлығы мен қызметтік жауапкершілігін бойына сіңірген азаматқа ғана бұйырады. Оған ел төреші. Ел қашанда басшыға лайық адамды тани да таңдай да біледі.

ӘДЕБИЕТ

[1] Назарбаев Н.Ә. Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсағында: Қазақстан Республикасы Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. // Егемен қазақстан. – 2006. - 1 наурыз.

[2] Напич А. Правотворчество: теория и законодательная техника. - М.: Прогресс, 1974.

- [3] Перевалов В.Д. Теория государства и права: учебник для вузов. - М.: Юрайт, 2010.
[4] Марченко М.Н. Теория государства и права: учебник для вузов / М.Н. Марченко. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Проспект, 2006.
[5] Алексеев С.С. Общая теория права. В 2 т. Т.1. / С.С.Алексеев. - М.: Юридическая литература, 1981.
[6] Иванец Г.И. Правообразование (понятие, природа объективного и субъективного). // Право и политика. – 2001. - №8.

REFERENCES

- [1] Nazarbaev N.Ә. Қазақстан өз дамуындары зһаңа серпилis zhasau қарсағында: Қазақстан Respublikasy Prezidentiniң Қазақстан halkyna Zholdaуy. // Egemen қазақстан. – 2006. - 1 наурыз.
[2] Nashic A. Pravotvorchestvo: teorija i zakonodateľ'naja tehnika. - M.: Progress, 1974.
[3] Perevalov V.D. Teorija gosudarstva i prava: uchebnik dlja vuzov. - M.: Jurajt, 2010.
[4] Marchenko M.N. Teorija gosudarstva i prava: uchebnik dlja vuzov / M.N. Marchenko. 2-e izd., pererab. i dop. - M.: Prospekt, 2006.
[5] Alekseev S.S. Obshhaja teorija prava. V 2 t. T.1. / S.S.Alekseev. - M.: Juridicheskaja literatura, 1981.
[6] Ivanec G.I. Pravoobrazovanie (ponjatje, priroda ob#ektivnogo i sub#ektivnogo). // Pravo i politika. – 2001. - №8.

Н.Б.Таукелов

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г.Алматы
nur-doit@mail.ru

ПОРЯДОК ФОРМИРОВАНИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ МЕСТНЫХ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Аннотация. В целях охраны законных интересов, свобод и прав юридических и физических лиц в нашей стране организована совместная работа КНБ, ДВД, областной прокуратуры, областного суда.

Первый заместитель акима области курирует вопросы контроля и распределения работ предприятий в сфере оказания услуг: торговля, транспорт и телекоммуникации, государственные закупки, строительство, архитектура и эффективное развитие отраслей строительства в регионах, проведение геологоразведочных и изыскательных работ на территории области, реконструкция и запуск транспортных дорог местного значения, поддержка и развитие предпринимательства.

Руководит службами управлений по инфраструктуре и государственным закупкам, а также соответствующих управлений по поддержке и развитию предпринимательства, управления строительства, архитектуры и строительства в регионах.

Ключевые слова: индустрия, энергетика, село, инфраструктура, статистика, орган, государство.

Сведения об авторах:

N. B. Tauykelov – Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
Н.Б.Тәукелов – Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы қаласы
Н.Б.Таукелов – Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, г.Алматы